

До разової спеціалізованої ради
PhD 12756
Чернівецького національного
університету імені Юрія Федьковича
(вул. Коцюбинського 2, м. Чернівці,
58002)

ВІДГУК

офіційного опонента

професорки кафедри конституційного права та порівняльного правознавства
ВНЗ «Ужгородського національного університету», докторки юридичних наук,
професорки

Белової Мирослави Володимирівни на дисертаційне дослідження

Гермак Катерини Олегівни

«Дисциплінарна відповідальність суддів: національні та міжнародні
стандарты»,

поданої на здобуття ступеня доктора філософії в галузі знань 08 «Право»
за спеціальністю 081 «Право»

Актуальність теми дисертаційного дослідження. Тема дисертаційного дослідження Гермак Катерини Олегівни є надзвичайно актуальною як з теоретичної, так і з практичної точки зору. Її розробка дозволяє не лише глибше зрозуміти природу дисциплінарної відповідальності суддів як особливого виду юридичної відповідальності, але й запропонувати конкретні напрями вдосконалення національного законодавства з метою його максимального наближення до європейських стандартів. Це дослідження безпосередньо сприяє виконанню євроінтеграційних зобов'язань України, підвищенню ефективності та прозорості дисциплінарного провадження, а також зміцненню верховенства права в державі. Актуальність дослідження дисциплінарної відповідальності суддів зумовлена низкою взаємопов'язаних факторів глобального, європейського та національного характеру. У сучасних демократичних державах дисциплінарна

відповідальність суддів є одним із ключових механізмів забезпечення підзвітності судової влади суспільству, вона виступає необхідним елементом балансу між принципом незалежності суддів та вимогою їхньої відповідальності за неналежне виконання професійних обов'язків. В свою чергу надмірне посилення дисциплінарного контролю загрожує ерозією суддівської незалежності, а його послаблення - зниженням довіри суспільства до правосуддя та поширенням безкарності. У країнах з високим рівнем розвитку демократії та верховенства права (зокрема, державах-членах ЄС) спостерігається постійне вдосконалення механізмів дисциплінарної відповідальності з урахуванням рекомендацій Європейської комісії «За демократію через право» (Венеціанська комісія), Консультативної ради європейських суддів та практики Європейського суду з прав людини. Водночас у ряді європейських країн (Польща, Угорщина та інші) у 2015–2025 роках відбулися спроби використання дисциплінарних механізмів для політичного тиску на суддів, що призвело до серйозних конфліктів з Європейським Союзом та рішень ЄСПЛ. Це демонструє, наскільки легко інститут дисциплінарної відповідальності може бути використаний для підризу незалежності судової влади. Для України питання дисциплінарної відповідальності суддів має особливу гостроту через кілька причин, а саме: продовження глибокої судової реформи, необхідність виконання критеріїв Європейського Союзу у рамках переговорів про вступ (Копенгагенські критерії, зокрема Розділ 23 «Судочинство та фундаментальні права»), низький рівень суспільної довіри до судової системи, який зберігається попри значні інституційні зміни, надмірне навантаження на дисциплінарну систему Вищої ради правосуддя через велику кількість скарг, багато з яких є необґрунтованими. Окрім цього, воєнний стан в Україні створив додаткові виклики: необхідність підтримувати функціонування судової системи в умовах надзвичайних обставин, одночасно запобігаючи зловживанням і забезпечуючи високі етичні стандарти поведінки суддів. У цих умовах особливо важливим стає питання пропорційності

дисциплінарних санкцій та гарантій захисту суддів від неправомірного тиску. Актуальність дослідження також зумовлюється тим, що попри значну кількість наукових праць, присвячених окремим аспектам юридичної відповідальності суддів, у вітчизняній правовій доктрині досі бракує комплексних порівняльно-правових досліджень, які б системно поєднували еволюцію українського законодавства 2023–2025 років, новітню практику Вищої ради правосуддя, актуальні європейські стандарти, включаючи найновіші висновки Венеціанської комісії та рішення ЄСПЛ, авторські пропозиції щодо оптимальної моделі балансу незалежності та підзвітності.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами

Дисертаційна робота виконана на кафедрі процесуального права Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича відповідно до плану наукових досліджень кафедри відповідно до наукових тем кафедри забезпечення та перспективні напрямки розвитку» (державний реєстраційний номер 0120U103394), «Реформування процесуально-правових інститутів адвокатури, прокуратури та суду в умовах особливих правових режимів» (державний реєстраційний номер 0125U003449), НДР «Впровадження стандартів юстиції Європейського Союзу у перехідне правосуддя України та інтенсифікація їхньої продуктивності цифрових рішень» (4/46 державний реєстраційний номер:

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, їх достовірність. Аналіз дисертаційного дослідження К.О. Гермак дозволяє дійти висновку, що сформульовані у ньому положення, висновки та рекомендації є достатньо обґрунтованими, внутрішньо узгодженими та такими, що базуються на комплексному застосуванні сучасних методів дослідження. Багатоаспектний характер вивчення теоретико-практичних аспектів, національних та міжнародних стандартів дисциплінарної відповідальності суддів зумовив

використання сучасного методологічного апарату дослідження, що дозволило сформулювати авторські висновки та пропозиції.

4. Наукова новизна результатів дисертаційної роботи. Наукова новизна отриманих результатів зумовлена тим, що запропонована дисертація є одним із перших комплексних порівняльно-правових досліджень національних стандартів дисциплінарної відповідальності суддів, дослідження вперше системно аналізує еволюцію українського регулювання дисциплінарної відповідальності суддів у вказаний період у світлі найновіших європейських орієнтирів, порівняльний аналіз охоплює підходи кількох європейських країн, де в останні роки також відбувалися реформи дисциплінарних механізмів.

Зокрема у роботі *вперше*:

- проведено системне порівняння підстав та процедур дисциплінарної відповідальності європейських країн щодо чіткості та пропорційності;
- запропоновано авторську модель балансу незалежності суддів та підзвітності, суть якої полягає у поєднанні принципу пропорційності при застосуванні дисциплінарних санкцій та удосконалення процедур. Встановлено, що відхилення від стандартів чіткості, пропорційності, незалежності дисциплінарних органів та гарантій захисту суддів несе ризик визнання втручання порушенням ст. 6, 8 та 10 ЄКПЛ, а ці стандарти залишаються обов'язковим орієнтиром для України в процесі європейської інтеграції;
- встановлено, що оцінка стану дотримання незалежності суддів передбачає аналіз порядку призначення, тимчасового відсторонення, звільнення, відставки судді. За забезпечення незалежності суддів відповідає рада суддів, при цьому згідно міжнародних стандартів, статус цієї інституції має бути врегульований на конституційному рівні;
- проаналізовано європейських країн та обґрунтовано необхідність законодавчого закріплення чітких критеріїв «серйозності» дисциплінарних проступків для уникнення надмірного застосування найсуворіших санкцій, зокрема звільнення;

удосконалено положення про:

- законодавче врегулювання чіткості та конкретності підстав дисциплінарної відповідальності, а саме оціночні категорії такі як «порушення присяги», «недостойна поведінка», «поведінка, що порочить звання судді», «істотне порушення норм процесуального права», потребують максимально точного формулювання в законі, щоб уникнути свавілля, неоднакового застосування та порушення принципу правової визначеності;

- необхідність визначення в законі повного обсягу гарантій справедливого розгляду згідно ст. 6 ЄКПЛ, а саме: незалежність і неупередженість дисциплінарного органу (переважна участь суддів, відокремлення від виконавчої та законодавчої влади), право на захист, змагальність, вмотивованість рішень, повноцінне судове оскарження по суті (включаючи перегляд фактів); пропорційність санкцій та винятковість звільнення (лише за серйозні, систематичні або умисні порушення, що суттєво підривають довіру до судової системи);

- обґрунтовано застосування принципів пропорційності покарання та винятковості звільнення. Санкції мають бути пропорційними тяжкості проступку, а звільнення з посади як виняткова міра, що застосовується лише за серйозні, систематичні або умисні порушення, які суттєво підривають довіру до судової системи в цілому. Автоматичне або надмірне застосування найсуворіших стягнень суперечить європейським стандартам.

набули подальшого розвитку положення про:

- недопустимість автоматичної дисциплінарної відповідальності за рішення, визнані порушенням ЄКПЛ, оскільки потрібне доведення умислу або грубої недбалості конкретного судді; скасування рішення саме по собі не є підставою (за винятком свідомого грубого порушення з істотними наслідками).
- те, що Україні варто врахувати положення більшості держав ЄС, в яких підстави дисциплінарної відповідальності чітко врегульовані законом, дисциплінарні органи незалежні, а процедура дисциплінарного провадження відповідає ст. 6 ЄКПЛ.

5. Практичне значення одержаних результатів. Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що вони можуть бути використаними у:

- сфері правотворчої діяльності для удосконалення положень чинного законодавства України, зокрема положень Закону України «Про судоустрій і статус суддів» щодо уточнення підстав дисциплінарних проступків, критеріїв пропорційності санкцій, гарантій незалежності суддів під час провадження сприятимуть підвищенню правової визначеності, зменшенню ризиків свавілля та кращій відповідності міжнародним стандартам, зокрема практиці Європейського Суду з прав людини, Рекомендації CM/Rec(2010)12.

- науково-дослідній сфері для наукових досліджень національних та міжнародних стандартів дисциплінарної відповідальності суддів;

- освітньому процесі під час викладання дисциплін «Європейські стандарти судової діяльності», «Адміністративне право», «Порівняльне правознавство», «Професійна відповідальність правника», що сприятиме формуванню культури відповідальності та етики серед майбутніх правників.

6. Повнота викладу матеріалу в наукових публікаціях за темою дисертації. Ключові положення і висновки були викладені дисертантом у тринадцяти наукових працях, з яких чотири у фахових виданнях України, одна у розділі зарубіжної колективної монографії, у восьми тезах доповідей на міжнародних науково-практичних конференціях.

7. Відомості про дотримання академічної доброчесності.

Ознайомлення зі змістом дисертаційної роботи та наукових публікацій Гермак К.О. не викликало сумнівів в академічній доброчесності автора при їх написанні. Робота не містить ознак академічного плагіату чи інших порушень, які могли б поставити під сумнів самостійний характер виконання дисертанткою представленої наукової роботи. Це дозволяє зробити висновок про дотримання авторкою вимог академічної доброчесності.

8. Зауваження та дискусійні положення дисертації

Дисертаційна робота Гермак Катерини Олегівни на тему «Дисциплінарна відповідальність суддів: національні та міжнародні стандарти» за своїм змістом

і формою є завершеним самостійним науковим дослідженням із самостійними та належним чином обґрунтованими висновками. Водночас рецензована дисертація, враховуючи складність проблематики, не позбавлена недоліків, які більш за все мають дискусійний характер. Зокрема:

1. На мою думку, в роботі недостатньо досліджено роль Вищої ради правосуддя як органу, що одночасно здійснює дисциплінарні функції та забезпечує кар'єрне просування суддів. У роботі не проаналізований потенційний конфлікт інтересів, коли один і той самий орган, а саме Вища рада правосуддя, вирішує питання дисциплінарної відповідальності та кар'єри суддів (призначення, переведення, звільнення). Це важливе питання міжнародних стандартів.

2. В дисертаційному дослідженні, на моє переконання, варто було б висвітлити гендерний аспект та питання дискримінації в дисциплінарній практиці та з'ясувати чи існують гендерні диспропорції у притягненні суддів, особливо суддів-жінок, до дисциплінарної відповідальності, хоча це питання активно обговорюється на європейському рівні.

3. В роботі недостатньо уваги приділено захисту суддів від необґрунтованих скарг. Авторка констатує проблему великої кількості безпідставних скарг, але майже не пропонує дієвих механізмів захисту суддів, а саме: компенсація моральної шкоди, відповідальність за завідомо неправдиві скарги, право на реабілітацію тощо. Це потребує уточнення на публічному захисті.

9. Висновок та загальна оцінка дисертаційної роботи

Дисертаційне дослідження Гермак Катерини Олегівни «Дисциплінарна відповідальність суддів: національні та міжнародні стандарти» за актуальністю, ступенем наукової новизни, обґрунтованістю, науковою та практичною значимістю здобутих результатів не викликає жодних сумнівів у його якості. Дисертація відповідає вимогам пунктів 6, 7, 8, 9 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора

філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 (із змінами, внесеними згідно з постановами Кабінету Міністрів України від 21.03.2022 р. № 431, від 19.05.2023 р. № 502, від 03.05.2024 р. № 507), а її авторка Гермак Катерина Олегівна заслуговує на присудження їй ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право».

Офіційний опонент:

Докторка юридичних наук, професорка,
професорка кафедри конституційного права
та порівняльного правознавства
ДВНЗ «Ужгородського національного
університету»

 Мирослава БЕЛОВА

